

MEMÒRIA ANUAL D'ACTIVITATS DE LA SOCIETAT D'ONOMÀSTICA 2018

La Societat d'Onomàstica fou fundada l'any 1980 pel doctor Enric Moreu-Rey juntament amb diversos professors universitaris i estudiosos locals, especialment del Camp de Tarragona. Té personalitat jurídica pròpia i és inscrita des del dia 2 d'octubre del 1980 en el Registre Provincial d'Associacions de Barcelona, secció 1a, amb el número 4836. El domicili social és al carrer de la Diputació, 276, principal, 08009, Barcelona.

L'objecte de la Societat és, principalment, el foment de l'inventari, l'estudi i la defensa del noms propis (onomàstica), dels de persona (antroponímia) i dels de lloc (toponímia); la coordinació de les activitats dels investigadors; la publicació de *Noms* i *Onomàstica* i de monografies especialitzades; l'assessorament tècnic a persones i col·lectius; l'organització de col·loquis i conferències sobre els temes indicats i l'inventari de bibliografia i documentació.

Actualment, les activitats principals de la Societat són: a) la celebració de col·loquis generals i jornades d'onomàstica i, b) la publicació de la revista *Noms* i l'anuari *Onomàstica*.

L'àmbit d'actuació de la Societat és el de la llengua catalana i dels seus dialectes, en la situació present i en les etapes històriques precedents.

La Societat d'Onomàstica és una entitat adherida de l'Institut d'Estudis Catalans (17-10-2016).

Pressupost 2018

Entrades: Quotes socis, 6.484,00; venda de materials bibliogràfics, 695,00; cobertura assegurança excursions, 60,00; Subvenció Mútua Catalana, 1.000,00; Subvenció Acadèmia Valenciana de la Llengua, 3.000,00. Total entrades, 11.239,00 euros.

Sortides: Factures Quadratí, 2.063,47 (web, *Noms* 9, carpetes i tríptics); devolucions quotes, 319,00; Assegurança excursions, 221,39; Despeses plafons, 53,00; Transport especial, 90,00; Despeses bancàries, 110,03; Reserva Centre Cívic, 29,04. Total: – 2.885,93.

Romanent a 31/12/2018, 22.265,85. Factures Quadratí 2018 abonades Gener 2019 (*Noms* 10, *Onomàstica* 4 i Actes Valls), –5.891,60.

Actiu: 16.374,25 euros

Moviment de socis

Durant el present exercici s'ha produït el següent moviment de socis: Baixes, 3: 667 Manuel Herrera Iglesias, per defunció; 293 Gabriel Garcia Fresquet; 512 Vicent Ortells Chabrera. Altes, 6: 724 Jordi Cáceres Silva; 725 Domingo Javier Cañamàs Valcanera; 721 Araceli Fernández Ojalvo; 730 César López Leiva; 726 Helena Malonda Júlvez; 728 Elvira Safont Pitarch.

Actualment, el nombre de socis actius és de 258.

Nomenament de socis d'honor

L'Assemblea General de socis, a proposta de la Junta Directiva, concedeix el títol de soci d'honor a Josep Moran Ocerinjauregui i Jordi Mir (10-2-2018).

Calendari d'activitats

1. Curs sobre onomàstica catalana: la recerca toponímica

Durant els mesos de febrer i març d'enguany s'ha portat a terme un curs d'onomàstica a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a Barcelona, que ha estat organitzat conjuntament per la Secció Filològica de l'Institut i la Societat d'Onomàstica en el marc del conveni de col·laboració, signat el 17 d'octubre de 2016, entre l'Institut i la nostra Societat.

La presidenta de la Secció Filològica, Teresa Cabré, va fer la presentació del curs el 25 de gener, mentre que les sessions lectives van començar el 6 de febrer.

Tal com en recull el títol, el curs s'ha centrat en la recerca toponímica i s'ha desenvolupat al llarg de cinc sessions (que consistien cadascuna en dues classes diferenciades) i en una última dedicada al debat. Aquestes sessions s'han realitzat les tardes dels dimarts entre el dia 6 de febrer i el 13 de març i han comptat amb la participació de vint-i-dues persones (en un curs que tenia un inscripció limitada).

La docència ha anat a càrrec principalment dels membres de l'Oficina d'Onomàstica de la SF (Josep Moran, Mar Batlle i Joan Anton Rabella), però també ha comptat amb la participació de Joan Tort i de Pere Navarro, tots membres de la Societat d'Onomàstica.

El curs tenia com a objectiu oferir una formació fonamental sobre el marc teòric i els principis bàsics de l'onomàstica en general i, sobretot, de la toponímia específicament, amb la finalitat tant de poder realitzar treballs toponímics de caràcter monogràfic (recerca sistemàtica), com per a l'aplicació pràctica de la toponímia en diversos camps (recerca puntual). D'acord amb aquests objectius, les dues primeres sessions van tenir un caràcter introductor i més teòric, mentre que les tres darreres es van centrar en la recerca toponímica des d'un punt de vista concret i aplicat.

En la primera sessió (6 de febrer), titulada *El principis fonamentals de l'onomàstica*, Josep Moran va tractar sobre les principals característiques del nom propi i Joan Anton Rabella, sobre l'onomàstica com a ciència interdisciplinària.

La segona sessió (13 de febrer) es va dedicar a *L'onomàstica i la llengua*, i Mar Batlle hi va analitzar, en la primera part, les característiques i les relacions entre la toponímia i l'antroponímia i, en la segona, l'onomàstica des de la lingüística.

En la tercera sessió (20 de febrer), dedicada a *La recerca toponímica*, Pere Navarro va resseguir l'estat actual de la recerca toponímica (a les universitats catalanes i també pel que fa a les monografies fetes als diversos territoris de parla catalana) i Joan Anton Rabella va analitzar les diverses tipologies de treballs d'investigació, des de les monografies fins als estudis temàtics.

La quarta sessió (27 de febrer) es va dedicar a *La metodologia* des del punt de vista de la recerca sistemàtica. En primer lloc, Mar Batlle va tractar sobre els objectius i la metodologia de la recerca toponímica des d'un punt de vista general, mentre que Joan Anton Rabella es va centrar en la metodologia des d'un punt de vista concret (el treball de camp, la informació lingüística, etc.).

En la cinquena i última sessió lectiva (6 de març), que portava per títol *L'aplicació de la recerca toponímica: productes i possibilitats (recerca puntual)*, Mar Batlle va analitzar l'estructura i la presentació de la informació de les monografies onomàstiques i Joan Tort va tractar sobre la cartografia i l'ús del recursos gràfics.

Finalment, el 13 de març es va cloure el curs en una sessió dedicada al debat, ja que la densitat del contingut del curs havia limitat el temps que s'havia pogut destinar a les consultes i el debat al llarg de les sessions.

2. VI Jornada d'Onomàstica d'Atzeneta i Vistabella del Maestrat

Enguany ha tingut lloc la celebració de la Jornada d'Onomàstica de les terres de Penyagolosa, que abasta l'àmbit comarcal de l'Alcalatén, els termes de la Setena de Culla del Maestrat històric i pobles veïns de l'Aragó i de l'Alt Millars. Penyagolosa és un cim emblemàtic de les nostres terres, centre de l'excursionisme valencià, vedaler del pas de raberes entre l'Aragó i la Plana, cruïlla de cultures, aplec de terres i parles diverses. Sant Joan de Penyagolosa, a més, acull rogatives centenàries de Xodos, Puertomingalvo, Vistabella, Culla i les Useres a través dels seus camins centenaris.

Els objectius d'aquesta trobada són, 1), Fer una aproximació al coneixement dels noms de lloc i de persona de les terres de Penyagolosa; el seu origen, la seva vitalitat o desaparició, i la relació amb diferents àmbits científics i culturals; 2), Difondre els estudis d'onomàstica, especialment aquells relacionats amb l'excursionisme i la cartografia, que s'hagen realitzat fins ara sobre les terres de Penyagolosa. 3), Contribuir a l'onomàstica catalana amb els resultats de les recerques fetes sobre les terres de Penyagolosa; 4), Fomentar l'estudi i la divulgació de l'onomàstica local i relacionar-la amb la de les comarques veïnes, 5), Generar debats al voltant dels noms propis (topònims polèmics, alteracions onomàstiques, etimologies populars...); 6), Animar a la realització de reculls onomàstics municipals (generals o parcials); 7), Conèixer els estudis d'onomàstica d'altres territoris relacionats amb l'excursionisme per afavorir l'intercanvi de coneixements, mètodes i resultats; 8), Mostrar la cartografia i bibliografia onomàstica de la zona.

Els temes generals tractats van ser: 1), Toponímia i excursionisme; 2), Onomàstica (toponímia i antroponímia), actual o pretèrita, oral o escrita. Els temes específics van ser cartografia i excursionisme. Dins els temes onomàstics relacionats amb la zona: Cartografies, Odonímia, Toponímia rural i/o urbana, Antroponímia. Recull de noms, cognoms i malnoms, Els nostres arxius, Onomàstica i literatura i Onomàstica vària. I qualsevol altre tema d'onomàstica relacionat amb la zona d'estudi.

3. XXVIII Jornada d'Antroponímia i Toponímia a Costa Nord (Valldemossa)

El Gabinet d'Onomàstica del Servei Lingüístic de la UIB, juntament amb el Departament de Filologia Catalana i Lingüística General i el Departament de Geografia, el dia 5 d'octubre organitzaren la XXVIII Jornada d'Antroponímia i Toponímia a Costa Nord (Valldemossa). De la Societat d'Onomàstica hi participaren Joan Tort i Joan Anton Rabella.

4. 46 Col·loqui d'Onomàstica de Perpinyà

S'obre la convocatòria pel 46è Col·loqui de la Societat d'Onomàstica, que tindrà lloc a Perpinyà els dies 30 de maig – 2 de juny de 2019, centrat en tres temes: onomàstica de la Catalunya Nord, onomàstica i diglòssia, i onomàstica i frontera.

5. *Lingüistes pel carrer*

Aquest projecte posa de manifest la repercussió que els nostres gramàtics i lexicògrafs tenen en la retolació de les vies urbanes de les nostres poblacions, per tal de contribuir al coneixement, divulgació i valoració de la seva obra. L'espai d'estudi és l'àmbit de la nostra llengua, de Salses fins a Guardamar i de Fraga fins a l'Alguer

És evident que no tots els personatges que hi apareixen han tingut la mateixa implicació, dedicació i compromís cap a la nostra llengua, i, per tant, tampoc la mateixa repercussió social ni lingüística. L'obra d'alguns, per exemple, és ingent al costat d'altres aportacions més modestes. Amb tot, i amb tots, però, tindrem una visió més de la història de la cultura. Observem que no hi són presents les investigadores, tret de Rosalina Poch. És de tots conegut el camí que ha hagut de recórrer la dona per a arribar a desenvolupar tasques científiques.

En l'actualitat, sortosament, no en són poques les que es dediquen a la investigació filològica i de ben segur que en un futur elles també seran reconegudes en les nostres vies urbanes.

La idea i projecte és de Jesús Bernat Agut (Societat d'Onomàstica) i Àngela Buj Alfara (Centre d'Estudis Lingüístics de les comarques centrals dels Països Catalans) i el disseny gràfic, d'Oscar Bagur.

L'exposició compta amb el suport de d'Institut Ramon Muntaner, Centre d'Estudis Lingüístics de les comarques centrals dels Països Catalans, Societat d'Onomàstica, Acadèmia Valenciana de la Llengua, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, Fundació Germà Colón de la Universitat Jaume I i Fundació Huguet.

L'exposició "Lingüistes pel carrer" ha estat presentada a Barcelona del 25 al 28 de gener a la Fàbrica Fabra i Coats dins Som Cultura; a l'octubre, en el Centre de Cultura Contemporània de València del 13 al 28 de febrer; a la Universitat d'Alacant del 14 al 28 de març; a Manresa del 13 al 15 d'abril al RECERCAT-2018; a Alcanar, per Sant Jordi, Sella, la Marina Baixa, del 9 al 10 de juny; del 13 al 30 de juliol a Ulldecona, el Montsià, del 17 al 23 d'agost a Prada de Conflent dins la Universitat Catalana d'Estiu i a l'IES Manuel Sales i Ferré d'Ulldecona.

"Lingüistes pel carrer" ha col·laborat, a més, en la celebració de l'Any Fabra i elaborat el mapa dels "Lingüistes pel carrer" amb fotografies de cada indret (868 vies)

Conferències

1. *Toponímia ibèrica*

El consoci i tresorer Antoni Jaquemot pronuncià una conferència sobre toponímia ibèrica el dia 7 d'abril a la Biblioteca Central de Terrassa, dins del cicle de conferències sobre llengua i cultura iberes que organitza l'Institut d'Estudis Ibers.

2. Col·loqui Coromines

Del 31 de maig al 2 de juny de 2018 a Boí, Vilaller, el Pont de Suert i Sopeira va tenir lloc un col·loqui dedicat a Joan Coromines i la seva relació amb la Ribagorça. Hi participaren els socis Ventura Castellvell, Albert Turull, Xavier Terrado, Ramon Sistac i Glòria Francino.

3. Toponímia i paisatge

El 14 de juny, a la Sala de Plens de l'Ajuntament de Folgueroles, Fèlix Bruguera, membre de la Societat d'Onomàstica i secretari de l'anuari Onomàstica, va fer una xerrada titulada "Toponímia, paisatge i cultura. Conèixer el nostre territori a través de la nostra llengua".

4. Any Fabra

El 29 de novembre, a la Sala de Graus de la Universitat Rovira i Virgili, el consoci Joan Anton Rabella participà en el V Col·loqui Internacional "La lingüística de Pompeu Fabra" amb la ponència "Pompeu Fabra i l'onomàstica".

Presentacions

1. Mapa de les terres de llengua catalana

19 d'abril, Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. En representació de la SdO, Joan Anton Rabella i Ventura Castellvell assisteixen a la presentació del facsímil del *Mapa de les terres de llengua catalana* (Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1921).

2. Univers Manent

12 de maig, l'Aleixar (Baix Camp). Presentació del llibre *Univers Manent. Homenatge a la figura i obra d'Albert Manent i Segimon*, a càrrec de Fina Anglès i Eugeni Perea, coordinadors de l'obra.

3. Calidoscopi informal

12 de juny, Sala Nicolau d'Olwer. Dins el marc del conveni de col·laboració de la Societat d'Onomàstica amb l'Institut d'Estudis Catalans, es va portar a terme la presentació del llibre d'Albert Jané titulat *Calidoscopi informal*.

L'acte, presentat pel president de la Societat d'Onomàstica, Joan Tort, i amb la presència de la presidenta de la Secció Filològica, Teresa Cabré, va comptar amb les intervencions d'Albert Turull, Jordi Mir, Josep Moran i l'autor, Albert Jané –que són alhora membres de la Secció Filològica i socis de la Societat d'Onomàstica–, els quals van centrar-se en la gran riquesa onomàstica, tant toponímica com antroponímica, d'aquesta obra singular i valuosa.

Publicacions

Es publica *Noms de casa del Bruc i la tipologia arquitectònica dels seus edificis*, d'Assumpció Rehues i Gemma Estrada, amb pròleg d'Eugeni Perea, secretari general de la SdO.

Es publica el numero 9 de *Noms* (2018).

- Sílvia Veà, *Onomàstica de Vinebre*
- Pitu Basart & Pep Matas, coord. “*Dossier: Els noms i els llocs*”, *Gavarres* 31
- Juan A. García-Esparza, ed., *Paisatge, etnografia i rituals a Penyagolosa*
- Joan Latorre, *Els noms de lloc i de persona de Santa Oliva*
- Josep M. Bertran, *Toponímia a l’abast. Introducció a l’estudi dels noms de lloc*
- Josep Espunyes, *Municipi de Peramola. Toponímia*
- Jordi Cáceres-Silva, *Ferran Jové i Hortonedà, onomatòleg indefallible (1929–2017)*
- Gerard Català, *Les paraules diuen coses. Els noms de cançó dels Pets i dels Lax’n’Busto*
- Narcís Garolera, *Norfeu o Nofeu?*
- Bartomeu Obrador, *Un desgavell nesonímic: les Balears i Pitiüses a l’Itinerarium Maritimum*
- Ibert Turull, *El calidoscopi onomàstic d’Albert Jané*

Es publica el número 4 de l’Anuari Onomàstica (2018)

- Editorials: *El plurilingüisme com a premissa* i *Any Pompeu Fabra 2018: Fabra i l’onomàstica*
- *Toponymie marocaine et la langue amazighe : Enjeu et défis de normalisation*, de H. Akioud
- *Sul concetto di “contronome” in Gomorra di Roberto Saviano*, de G. Giuntoli
- *Fitotopónimos en La Rioja (España): indicadores de distribución y evolución de las cubiertas vegetales*, de C. López-Leiva
- *Toponímia en color. Una aproximació a l’estudi dels cromotopònims de Mallorca*, d’ A. Ordinas
- *Contribució a l’estudi de topònims coincidents amb indrets afectats amb perill geològic. El Pirineu i territoris veïns com a cas d’estudi*, de X. Planas, J.Tort, J. Corominas i P. Navarro.
- *A Dictionary of Secondary Toponymic Nominations as an Educational Guide to a Foreign Language and Culture*, d’A.V. Tsepkova.

Es publica el primer número de la col·lecció L’Estralla (2018), titulat *Noms de lloc i de persona del Camp de Tarragona i altres estudis d’onomàstica*, a cura d’Òscar Bagur, Pere Navarro & Joan Tort.

Estudis onomàstics sobre el Camp de Tarragona i comarques veïnes:

- Margarida Aritzeta, *Constants i criteris en la l’onomàstica de ficció de Narcís Oller*
- Gener Aymamí & Jordi de Valles, *Les coves i els avencs de l’Alt Camp*
- Edgar Batet Bargalló, *Els noms de les partides, els hidrònims i les vies de comunicació del terme de Puigpelat*
- Jesús Bernat Agut & Àngela Buj Alfara, *“Lingüistes pel carrer” a l’Alt Camp i les Muntanyes de Prades*
- Vicenç Carbonell Virella, *Noms de lloc esotèrics i divins de l’Alt Camp i Muntanyes de Prades*
- Miquel Salvadó Jassans, *Els noms de Valls segons el Llibre de testaments del 1306-1307*
- Miquel Salvadó Jassans, *Tres topònims forans*

- Ramon Marrugat Cuyàs, *La toponímia medieval de Cabra segons el Llibre Blanch de Santes Creus*
- Irene Massana Cogul, *Hodonímia del nucli antic de la Selva del Camp*
- Francesc Murillo Galimany & Sònia Vaquer Basora, *Buidatge dels llibres d'estimes vallencs dels segles XIV i XV*
- Pere Navarro Gómez, *Onomàstica i dialectologia al Camp de Tarragona i la Conca de Barberà*
- Josep Santesmases i Ollé, *Els renoms de les llistes dels pobres vila-rodonins 1911-1924*
- Josep M. Vallès, *Orígen sociològic dels renoms en un cas d'associacionisme agrari: El Sindicat Agrícola i Caixa Rural de l'Espluga de Francolí (1906-1933)*

Altres estudis onomàstics

- Santi Arbós Gabarró, *Introducció a la toponímia major franquista*
- Natàlia Carbonell & Monica Dell'Aglio, *L'antroponímia: un patrimoni cultural. La Bisbal d'Empordà com a cas d'estudi*
- Joan Anton Rabella, *Aspectes metodològics sobre els reculls d'onomàstica*
- Pau Tomé i Dessy & Joan Tort i Donada, *La toponímia com a eina de singularització orogràfica. El massís de Montserrat com a cas d'estudi*
- Sílvia Veà Vila, *Visió diacrònica de l'hodonímia de Vinebre (Ribera d'Ebre)*

Donació Fons documental

El dia 9 de març d'enguany va tenir lloc, a Sant Vicenç de Montalt, la signatura de la donació del fons documental sobre toponímia de Rafael de la Torre Boronat a l'Institut d'Estudis Catalans, un procés que s'havia iniciat a partir que del coneixement de la Societat d'Onomàstica dels estudis de toponímia de Rafael de la Torre sobre Santa Maria de Merlès i Barruera.

A més dels reculls de la toponímia de Barruera i de Santa Maria de Merlès, inèdits, Rafael de la Torre Boronat va recopilar i estudiar principalment la toponímia de l'Alt Urgell (és, així mateix, l'autor del capítol dedicat en aquesta comarca a la *Geografia de Catalunya* de l'editorial Aedos, 1964, vol. II, ps. 155-180) i del Pallars Jussà (especialment de la Vall Fosca), però també del Solsonès, la Ribagorça i bona part dels Pirineus. Cal recordar que Rafael de la Torre va col·laborar amb Joan Coromines i part d'aquesta informació sobre aquella àrea dels Pirineus va nodrir l'*Onomasticon Cataloniae*.

El fons està integrat pels reculls esmentats, per una breu correspondència amb Joan Coromines i Josep Iglésies, per diverses llistes de topònims de les comarques citades i per una molt rica cartografia, d'una gran precisió i detall, que va confeccionar Rafael de la Torre mateix i que no solament excel·leix sobre la cartografia que hi havia en aquell moment històric, sinó que en molts casos manté una plena vigència.

Excursionisme

1. Forques, Rosselló

El dia 18 de març va tenir lloc una sortida excursionista a Forques (Rosselló), organitzada i guiada pel consoci Joan Peytaví, que en tot moment va anar explicant i detallant la història i l'onomàstica dels llocs amb total precisió i domini. Es va fer un recorregut toponímic, d'uns

5,5 km, pel poble i el terme de Forques, d'uns 1100 habitants. Es visità el nucli vell amb la força —dita el Castell—, l'antic recinte emmurallat i barri d'Avall i l'església preromànica de Sant Martí. Des del mirador de la Miranda i el Serrat dels Horts, es va poder albirar tota la plana del Rosselló, des de la mar fins al Canigó: el Pas per les Comes, l'Estany —antic estany medieval assecat—, les Comes, el molí d'en Xandre o d'en Geli, el Rec i les muntanyes de l'Albera, Canigó i Corberes. El recorregut era fet sempre entre vinyes, bosquets, canyissars i per desgràcies, cotius... Ja al poble, es va visitar l'església parroquial de Sant Martí i els retaules barrocs. La jornada excursionista es va cloure amb un dinar català a l'Hostalet de Vivès.

2. *Baixa Segarra*

El dissabte 26 de maig va tenir lloc la tercera sortida toponímica de la Societat a Santa Coloma de Queralt i rodalia (Baixa Segarra). Amb aquestes sortides, exclusives per als socis, pretenem conèixer més a fons la nostra toponímia i posar en relació els seus estudiosos. El guia de la sortida va ser Albert Turull, membre de la Societat d'Onomàstica, de la Secció Filològica de l'IEC i professor de la Universitat de Lleida.

La conca superior del riu Gaià, o comarca de la Baixa Segarra (adscriu oficialment a la Conca de Barberà), té com a centre indiscutible la vila de Santa Coloma de Queralt, i ofereix una varietat paisatgística, històrica i onomàstica de gran valor i interès. Vam visitar dos indrets especialment significatius de l'entorn, just als extrems septentrional i meridional de la subcomarca (Santa Fe de Montfred i Santa Perpètua de Gaià), i vam poder conèixer els millors racons de la vila de Santa Coloma, amb el castell dels comtes de Queralt, el recinte emmurallat i les fonts del Gaià, entre altres punts d'interès. Ens hi acompanyaren membres de l'Associació Cultural Baixa Segarra, que justament enguany compleix 25 anys d'existència i ha rebut el premi Sikarra per la seva trajectòria. La sortida va finalitzar amb un profitós dinar al Restaurant Colomí amb plats de la comarca.

Barcelona, gener de 2019.